

Enescuról

Ifjúkorom Nagyváradjára emlékezve, elmondhatom, hogy ott zenekar *nélkül* is a város méreteit messze felülmúló zenei élet pezsgett. Sok családban szerették és művelték a kamarazenét, messze földön tanult kiváló vonósok és zongoristák éltek szülővárosomban. Az ő igényeik szintjén állott a város hangversenyélete, s ennek köszönhetem, hogy már tizenkét éves koromtól nagy művészek muzsikálását hallgathattam a városi koncertpódiumról. Eljött Huberman és Szigeti, Thibaut meg a Telmányi—Dohnányi kettős, s így korán megtudtam, milyen az igazi, értékes hegedűhang. Ott élt városunkban, mint ma is hiszem, az akkori világ egyik legszebb hegedűhangjának birtokosa, Weisz József, betegen, karosszékéhez láncoltan. Ismertük egymást, és ha ritkán is, magához hívatott, eljátszottunk egy-egy Beethoven-szonáta tételt, számomra egész életre szóló hatással... A nagyszerű Weisz József növendékeivel adott kamarazene-lehetőségeim is hozzájárultak ahhoz, hogy korán értem a hegedű szavát. A nagy vendégművészek játéka nem maradt hatástalan, s a rádió, bár recsegett-ropogott, de informált.

Így történt, hogy eljött Váradra Enescu is, Caravia kísérte. Az ő hegedűjének más volt a hangja, mint a német iskolán nevelkedetteké vagy akár a Hubermané. A legkevésbé sem volt didaktikus, és bár később megtudtam, hogy szinte démoni erővel rendelkezik, ez hegedűjátékán nem érződött. Hegedűjének hangja lágy volt, édes és varázslatosan mesélő. Előadása szabad, az ütemvonalakkal nem törődött, de mégis minden tévedhetetlenül a helyére került. Azt a felejthetetlen váradai estét megőriztem emlékezetemben. Az Enescu keltette érzelmi csoda újra megjelent előttem filozofikus változatban, amikor a nagy tanítványt, Menuhint először hallottam.

A háború után újra láthattam Enescut, immár közelebről. Safrant kísérte zongorán, bámulatosan. Zongorajátéka egyébként már jelezte a zeneszerző-karmester összefogó, parancsoló erejét. Aztán ott álltam én is az Anthoné baloldali kijáratánál koncert után a tömegben, és mély alázattal köszöntöttem, mint annyian a koncert után elszakadni nem tudók. Jelentkeztem nála, és lakásán, a majdani Enescu-múzeumban fogadott. Szobájában ült hatalmas, támlás karosszékében a kicsi törékeny öregúr. Emlékeim Enescuja sudár termetű, ragyogó férfi volt. Betegsége látszólag teljesen megtörte, szeme és kezei azonban kifejezték azt a vitalitást, amely érthetővé tette a pódiumon kitörő vulkánt. Tekintete erősen fürkésző volt, arcjátéka visszafogott, ám mélysegesen megértő, figyelő, hihetetlenül hosszú ujjai, gyönyörű keze felejthetetlen. Felajánlott műsoromból Bach *Kromatikus fantázia és fuga* című darabját választotta ki, és máris „elfogadott”: műsorra tűzött Beethoven *Esz-dúr zongoraversenyével*, amelyet ő maga vezényelt. 1945 szeptemberében jártam nála, decemberi programát, 1946 márciusában volt a hangverseny.

Enescu emberi nagyvonalúságára jellemző, hogy miután a kitűzött első időpontot hibámon kívül nem tarthattam be (erős hóvihár bénította meg az akkoriban amúgy is körülményes vasúti közlekedést), újraprogramált. Ekkor a bukaresti Filharmónia karmesterei számára fenntartott szobában fogadott, és — mint azt már többször alkalmam volt elmondani — az *Oedipe* zongorakivonatából játszott, készült az egy héttel később a Zeneszerzők Szövetségénél tartandó előadására. Az akkori zongorapróba, beszélgetésünk az *Oedipe*-ről, a zenekari próbák és maga a koncert — mind felejthetetlen emlékem marad. Akkoriban a nagy karmesterek a filharmóniánál vagy otthonukban fogadták a szólistát, együtt készítve elő a zenekari próbát. Sajnálatos, hogy ez a szép és hasznos hagyomány feledésbe merült, s így azok a tanácsok is elmaradnak, amelyeket az ilyenfajta kapcsolat munkastílussá tesz. Az *Oedipe*-re visszatérve: Enescu nagyon szívélyesen elmagyarázta a jelenetet, amelynél belépésemkor tartott, különös szerencsémre, éppen a Szfinxről volt szó, majd újból eljátszotta nekem a megfelelő részt. Maga a közös hangverseny minden szempontból óriási jelentőségű volt számomra; teljesen az ő hatása alatt, kisugárzó erejének büvőköreben voltam, és sikerült megnyernem az akkori legjobb bukaresti közönséget. Enescu egyetlen intésére pedig olyan barátokat szereztem akkor, mint Florica Muzicescu és Constantin Silvestri.

1958-ban, már a Mester halála után, tartottuk meg az első Enescu-fesztivált és -versenyt. Akkor volt az *Oedipe* bemutatója; Silvestri vezényelte, és életemben először éltem át Enescu zenéjének hatóerejét s egyben ezoterikus mivoltát. Azóta is ugyanaz a problematika foglalkoztat Enescu kompozícióival kapcsolatban. Elte-

kintve azoktól, amelyek teljesen a román folklórban gyökereznek, művei igazi megértéséhez nagy beleérző és vele együtt gondolkodó képesség kell. Dallamvilága ugyan a legszebb romantikából fakad, mégis igen zárt világ. Ritmikai képletei és harmóniavilága túlhaladják az újromantikát: igazi, nemes, új zene. Modern abban az értelemben, ahogyan a művészetben minden valódi érték az. Eltérően más nagy zeneszerzőktől, George Enescu nem par excellence a zongora költője. Ezt tudtam mindig, az Enescu-versenyeken és most is, amikor *I. fizs-moll szonátáját* (op. 24.) elővettem és újraértékelem. Világát szeretném, ha lehet, még közelebb hozni azokhoz is, akik már ismerik. Megértése nem nehéz, de igényli a hallgató igazán koncentrált figyelését, mondhatnám: együttműködését. És másképpen, mint az olyan zene esetében, ahol könnyebben válik a dallamvilág közkinccsé.

Végül: néhány szót a pedagógusról. Nyilvánvaló, hogy egy olyan, a zeneszerzésben és előadásban egyaránt hatalmas egyéniség, mint Enescu, minden megnyilatkozásában pedagógus is. Mégis — furcsa módon — a szó köznapi értelmében nem volt az. Tudjuk, mennyire ijedten próbálta lebeszélni a tízéves Menuhint arról, hogy nála akarjon tanulni; persze csak addig, amíg meg nem hallgatta. Aztán milyen igazi nagyságra vall — ugyancsak Menuhin esetében —, amikor rábeszéli tanítványát, hogy menjen német tanárhoz is öutána, mert amit ott tanulhat, az is igen fontos! Végül pedagógus volt zenekari próbáin és utolérhetetlen tartásában, amikor a hangversenypodiumról tanított mindenkit a legszebb zenére, igaz emberségre.

Kovács Károly:
Tisztelet Enescunak